

BOGANMELDELSER

Gildemeister, Glen A: Prison Labor and Convict Competition with Workers in Industrializing America, 1840-1890 (First published as a dissertation at Northern Illinois University, Department of History), 1977, Garland Publishing Inc., New York and London 1987.

I sin doktorsavhandling om fångarbetets förhållande till den enskilda produktionen under senare hälften av 1800-talet i USA belyser Glen A. Gildemeister ett fenomen, som är mycket aktuellt på grund av den diskussion som pågår om privatisering av fängelserna. Avhandlingen utarbetades redan 1977, men har först nu utgivits i en serie »Outstanding Dissertations« av rättshistoriskt innehåll. Gildemeister begränsar sin avhandling till de amerikanska nordstaterna under det halvsekel som medförde en massiv industrialisering av det amerikanska samhället. Analysen gäller tiden 1840-1890. Regionalt täcker den amerikanska östkusten och mellanvästern (Ohio, Illinois och Wisconsin). Utanför avhandlingens analys ligger därför sydstaternas fångkolonier med sina beryktade »chain gangs«. I huvudsak gäller boken de statliga centralfängelserna (penitentiaries). De lokala häktena (jails) liksom även olika lokala tvångsarbetsinrättningar (county work houses) tas inte med.

Fångarbetet i USA har flera historiska rötter. Britterna använde redan i början av 1600-talet sina kolonier i Nordamerika som förvisningsorter. Förvisningsinstitutet tog för Amerikas del slut i och med det amerikanska frihetskriget på 1770-talet, men fortsatte till Australien ännu i nästan ett sekel. Till den amerikanska fångvårdshistorien hör också kväkarnas stora betydelse i den tidigare kolonins etiska inställning till arbete och till tankar om en förbättring av människan. Redan i de första statuterna för den då nygrundade kolonin Pennsylvanien, 1682, ingick bestämmelser om fångarbete till brottslingens förbättring.

Kväkartraditionen fullföljdes i början av 1800-talet med det berömda filadelfiasystemet, som innebar verkställighet i enrum med arbete i cellen. En annan av de klassiska verkställighetsformerna, Auburn-systemet, innebar verkställighet med arbete under tystnad i gemenskap. Också detta system hade sina rötter i samma etiska inställning till arbetet och fångens reformation. En del av straffanstalterna kallades faktiskt reformatories.

Det finns knappast någon annan penologisk filosofi, som så styrt den internationella utvecklingen som ideologin bakom det amerikanska cellfängelset i början av 1800-talet. Kampen mellan de två huvudlärorna slutade med Auburn-systemets seger. Denna seger möjliggjorde också det fenomen, som behandlas i avhandlingen, det kontrakterade fångarbetet (Contract Convict Labor). Men ännu så sent som 1878 kunde enrumssystemets förespråkare Robert Vaux utropa: »To make prisons or penitentiaries great manufactories is to prostitute punishment«. Hans faders (Richard Vaux) skapelse hade då redan varit tvungen att övergå till arbete i gemenskap och till kontrakterat fångarbete.

En annan berömd fångvårdsfamilj, tre generationer Pilsbury (Moses, Amos och Louis), var bland advokaterna för ett privatiserat utnyttjande av fångarbetskraften. Redan när de första fångkontrakten gjordes i New York 1830, måste man beakta den fria arbetskraftens motstånd mot en uthyrning av fångar. För att kringgå ett lagförbud att lära fångarna enskilda yrken (domestic trades), uppdelades arbetena i sådana arbetsmoment, som inte utgjorde ett helt yrke. Arbetsfördelningen i kontraktarbetet kom därigenom att bli en tidig föregångare till industrialismens arbetsfördelning. Samtidigt representerade naturligtvis yrkesläroförbudet en av dödsryckningarna för de mer eller mindre monopolistiska yrkeskårerna, en motsvarighet till de europeiska skråen. Dessa var ett resultat av att yrkesskickligheten i en hantverksekonomi byggde

på att mästaren kunde alla arbetsskeden, medan lärjungen under en mycket lång inlärningsperiod invegs i yrkets handgrepp och hemligheter.

Det fanns naturligtvis många orsaker till att man i USA ville utnyttja fångarbetskraften för ekonomiska syften. Dels trodde man – och med skäl – att ett liv i sysslöshet var skadligt. Likväl var behovet att minimera samhällsutgifterna den främsta drivkraften. Fångvårdare, som lyckades redovisa inkomster till statsekonomi, ansågs vara framgångsrika, medan de som måste be om årliga driftsanslag för sin verksamhet ansågs ineffektiva. Ekonomiska misslyckanden kunde ibland t.o.m. leda till att fängelsedirektören förlorade sin anställning.

Hur stor betydelse det ekonomiska utfallet hade ses kanske bäst av att man vid de flesta stora statsfängelserna visade fängelserna och fångarna för allmänheten mot en inträdesavgift om 25 cent. Sålunda kunde Ohio State Penitentiary årligen bokföra 3000 dollars, eller 12000 besökare, genom denna verksamhet, medan New Yorks Auburn Prison åren 1841-1851 tog in ca 2000 dollars per år på inträdesavgifter. Denna praxis förklarar också att tidiga reseberättelser från Amerika mycket ofta innehåller beskrivningar av fängelserna på de orter som den skrivande resenären besökte.

Den ekonomiska inställningen till fångvårdkostnaderna bar även resultat. Gildemeister redovisar för flera fängelser som främst tack vare kontraktarbetet gick med vinst vad beträffar de årliga driftskostnaderna. Också investeringarna – åtminstone arbetsutrymmena – drogs med i detta privatekonomiska tänkande.

Ibland uppförde kontraktarna de nödvändiga utrymmena enligt ett leasing system, som inte kan fränkännas en viss effektivitet. Att fångarna också användes till att under myndighetsledning bygga sina egna fängelser var nästan en regel. Det berömda Sing-Sing fängelset anlades sålunda som ett stenbrott för fängelsebygget, för att senare delvis genom kontraktare sälja byggnadssten på den privata marknaden.

En annan funktion hos kontraktarbetet var att lära in arbetsprocesser som var nödvändiga för en industriell produktion. Fångarna arbetade sex dagar i veckan, hade mycket låg frånvaro och kunde inte strejka. På detta sätt var fängelserna – alldeles som Foucault velat påvisa – en del av industrialismens disciplineringsprocess.

Att fängelsernas egen disciplin inte var oproblematisks ses av de straff och förmåner som utvecklades i anslutning till kontraktssystemet. Kontraktarbetets betydelse för anstaltslivet var för övrigt en av orsakerna till att många progressiva fångvårdsledare var varma anhängare av systemet. Disciplineringen av fångarna i kontraktarbete skedde till en början med negativa sanktioner, hårda straff som ibland övergick till ren tortyr med piskningar, upphängande i tummarna, insättande i mörk cell med bojer kedjade till väggen osv. Ganska snart lärde man sig dock att den industrialiserade produktionsmetoden lättast styrdes med olika förmåner och belöningar för väl utfört arbete. För arbete utöver dagsnormen fick fången tobak eller färsk frukt. Ibland gavs belöningen som ett påslag till den ordinarie arbetspenningen, dock så att fången fick omkring en tredjedel och anstalten två tredjedelar av den arbetslön, som motsvarade den överskjutande arbetsinsatsen.

En av komplikationerna med kontraktarbetet var samarbetet mellan kontraktarna, deras arbetsledning, vaktpersonalen och de anställda samt fångarna. Det är klart att interrelationerna mellan dessa grupper var mer eller mindre korrupta. Kontraktarns arbetsledare förde kontraband till fångarna. Vakterna gavs gratifikation för disciplineringen av arbetskraften. Kontraktarn stödde på olika sätt fängelseledningen och fångarna placerades in i olika hierar-

kier av KAPO-typ, för att kontrollera varandra. I dessa interrelationer gjorde den ekonomiska styrningen att de kontraktsarbetande fångelserna naturligtvis blev korrupta institutioner; eller för att använda Vaux's uttryck till ett prostituerat straffsystem. Ibland kunde de illegitima samarbetsformerna leda till systematiska stölder och t.o.m. mordbränder. Detta jämte ett större materialsvinn än i privat produktion ledde till högre försäkringsavgifter för kontraktare i denna verksamhet.

Motståndet mot kontraktarna uppstod nästan samtidigt med själva kontraktsverksamheten. Redan på 1830-talet kom de första kraven på legislativa åtgärder mot kontraktsarbetet. Under en period av ett halvsekel växte motståndet till en sådan politisk kraft att kontraktsarbetet under 1880- och 1890-talet avskaffades genom lagförbud som delvis skrevs in i delstaternas grundlagar.

Kampen mot kontraktsarbetet fördes dels av sådana arbetar- och yrkesgrupper, som ansåg sig kunna påvisa att kontraktsarbetet skapade arbetslöshet och lönesänkningar i den egna professionen. Dels kom motståndet från de självständiga företagare och yrkesutövare som inte fick kontrakt och som ansåg att fångkontrakten sänkte priserna och åtgången på de produkter som producerades i det fria samhället.

Grupper som stödde kontraktsarbetet, eller annars visade motvilja mot att ändra på förhållandena, var dels kontraktarna själva och dels fångelseanställda, som såg kontraktsarbetet som ett effektivt medel att upprätthålla lugn i fångelserna samt i synnerhet de, som var ansvariga för de publika utgifterna.

Ett av handlingens väl underbyggda resultat är att Gildemeister kan påvisa att kampen mot kontraktsarbetet ledde till uppkomsten av de första fackföreningsorganisationerna. Likaså ledde denna kamp till att företagarna kom att solidarisera sig genom egna sammanslutningar och dels t.o.m. med arbetarnas facksträvanden.

I de första embryona till amerikanska fackföreningar hade kampen mot kontraktsarbetet en central - ibland helt dominerande - ställning vid möten och kongresser fram till 1880-talets slut. Naturligtvis var fångarbetet inte särskilt betydande rent kvantitativt. Produktionen inom fångarbetet var som störst omkring 0,5 procent av den amerikanska manufakturproduktionen. I ljuset av denna siffra verkar kampen mot kontraktsarbetet minst sagt överdriven. Likväl var kontraktsarbetets betydelse inom vissa branscher större. Framförallt var kontraktsarbetet ett medel att knäcka arbetarnas tidiga krav på lönehöjningar och arbetstrygghet. I avhandlingen ges flera exempel på att fångkontrakten användes för att tvinga fram rena lönesänkningar, för att dumpa prissättningen och för att bryta strejker och bojkotter från de yrkesarbetande gruppernas sida.

Fångarbetskraften användes i detta avseende på samma sätt som man i den tidiga amerikanska industrialismen använde sig av kvinnor och minderåriga och av nyimporterade immigrantgrupper. Dessa accepterade lägre löner och sämre arbetsvillkor än den etablerade manliga arbetarbefolkningen. Sålunda kom t. ex. under ett par årtionden cigarrindustrin att övergå från att vara ett typiskt manligt yrkesområde till ett arbete som nästan totalt dominerades av kvinnor och minderåriga och av kontraktarbetare i fångelserna.

Ett par andra exempel på hur fångkontrakten kunde ruinera en hel bransch kan anföras. Hattmakarna, som var en etablerad yrkesgrupp, kom genom fångkontrakten och prisdumpingar att bli arbetslösa under mer än en tredjedel av året. Ännu sämre gick det för tunnmakarna, vilkas tjänster borde ha fått en jättelik efterfrågeökning genom de nya oljeindustrierna och

livsmedelsfabrikerna. En sådan ökning i efterfrågan kan också registreras t. ex. i Chicago slakteriernas stad. Antalet förpackningsenheter av tunntyp ökade åren 1875 till 1885 från ca 480.000 till 1.100.000. Dessa tunnor (och motsvarande förpackningar) tillverkades 1875 till 43% av kontraktad fångarbetskraft och 1885 till 68%. Samtidigt sjönk det totala värdet på tunnproduktionen från 613.000 \$ till 432.000 \$ i året. På detta sätt kom en yrkesmedveten grupp specialhantverkare att praktiskt taget slås ut under en tioårsperiod. Orsaken låg naturligtvis inte enbart hos fångkontrakten. Utvecklingen berodde också på att produktionen industrialiserades. Invecklade arbetskedan ersattes med produktionsmetoder baserade på enkla arbetsmoment i en serieproduktion.

Gildemeister kan genom sitt nya grepp – utan att förfalla till patentmarxistiska förklaringar – leda i bevis att fångkontrakten hade en väsentlig betydelse för Amerikas industrialisering och – framför allt – för den tidiga aktiviteten hos »organized labor«. Samtidigt ger han en utomordentligt intressant bild av penologiska tänkesätt i det tidiga industrisamhället. Detta gör att hans avhandling verkligen kan betecknas som en »outstanding dissertation«, värd att publiceras ännu tio år efter det läroprovet avlagts.

K. J. Lång
Helsingfors

Per Stangeland (Ed.): Drugs and Drug Control (Scandinavian Studies in Criminology, Vol. 8).
Oslo: Norwegian University Press/The Scandinavian Research Council for Criminology 1987.

I de forløbne ca. 25 år har den skandinaviske kriminologis indflydelse på kriminologisk tankegang i den engelsktalende del af verden været helt ude af forhold til antallet af kriminologer, som faktisk er ansat på universiteter og forskningscentre i Skandinavien. Denne store, og næsten udelukkende gavnlige indflydelse, afspejler mange individuelle forskeres trofaste og energiske tilstedeværelse på internationale konferencer. I Europa og Nordamerika er navne som Nils Christie, Thomas Mathiesen, Inkeri Antilla, Tove Stang Dahl og Berl Kutchinsky velkendte inden for mange forskellige kriminologiske kredse på grund af disse personers deltagelse i sådanne konferencer (og mange andre skandinaviske kriminologer er særdeles kendte inden for specielle interessesfærer). Universitetsforlagets udgivelse, på engelsk, af *Scandinavian Studies in Criminology* mellem 1965 og 1980 var yderligere en væsentlig faktor for udbredelsen af skandinavisk kriminologisk forskning. Indstillingen af udgivelsen af serien i 1980 efterlod et stort hul i den kriminologiske litteratur, et hul hvis betydning er blevet åbenbar, efter at Universitetsforlaget i Norge, i samarbejde med Nordisk Samarbejdsråd for Kriminologi og på reorganiseret grundlag, har genoptaget udgivelsen.

I dette nye bind (som er udsprunget af indlæg på et forskerseminar i Norge i 1984 og et fællesmøde, som Nordisk Samarbejdsråd for Kriminologi og Nordisk Råd afholdt i Danmark i 1985 for politikere og kriminologer) er det skandinaviske mål karakteristisk nok at foretage en omhyggelig (for ikke at sige skeptisk) vurdering af virkningerne af den sociale kontrol – i dette tilfælde inden for narkotikaområdet.

En væsentlig side af dette bind er, at det er en introduktion til en betydningsfuld forsker (Jacob Hilden Winsløw), hvis arbejder er velkendte i Skandinavien, men ikke i den engelsktalende del af verden. I to kapitler opridser Winsløw (med opvisning af stor teoretisk viden og på et

overordentlig elegant engelsk) intet mindre end en total kritik af alle hidtil fremsatte analyser af narkotikabrug og narkomanbehandling. Winsløws første indlæg, med den symptomatiske titel »Drug Abuse Treatment as a Cause of Excess Mortality among Danish Drug Abusers«, opsummerer den længere argumentation fra en bog der blev udgivet i Danmark i 1984 (Narreskibet). Fremstillingens centrale pointe er, at det system, der i slutningen af 1960'erne blev etableret med hensyn til narkotikakontrol, kunne have udviklet sig i retning af den gammelgræske og romerske »sjælelige fødselshjælp« og den moderne psykoanalytiske principper ved »at hjælpe den Anden til at opnå beherskelse over egne livsbetingelser ved systematisk, men respektfuldt, at sætte spørgsmålstejn ved hans umiddelbare redegørelser for, hvad han gør mod sig selv og andre« (p. 94). I stedet har målsætningen for behandlingen bevæget sig bort fra en sådan pluralistisk og demokratisk orientering over mod autoritære krav fra professionelle behandlere om at den enkelte afviger skal underkaste sig de dominerende gruppers fremherskende værdier. Konsekvensen af, at den autoritære behandlingsideologi har overtaget behandlingsinstitutionen, er en systematisk stigmatisering af de vedvarende stofbrugere inden for behandlingssystemet og en deraf følgende stigning i antallet af brugere, som nægtes enhver hjælp, og som derfor lever med en væsentligt forhøjet risiko for fatale overdoser af opiater eller andre former for narkotika.

Udviklingen af det teoretiske grundlag for denne specielle pædagogik med hensyn til narkomanbehandlingen analyseres nærmere i et separat essay om behandlingen af narkotikaproblemet i dansk efterkrigssociologi. Winsløws påstand (som så åbenbart uden særlige modifikationer kan anvendes på lande som Canada og USA, og til en vis grad også på Storbritannien) er, at sociologiens behandling af narkotikaproblemet har gennemgået tre forskellige faser. I perioden 1960-74 blev narkotikabrugeren opfattet enten som en social og kulturel nyskaber eller, hvilket var tilfældet med registrerede stofmisbrugere, som afviger. Fra 1974 til 1984 var misbrugeren i fokus, og debatten drejede sig om misbrugeren som genstand for kriminalforsorgen og de terapeutiske professioners behandlingsaktiviteter. Endelig har man siden 1984 betragtet stofmisbrugeren som taber og som en social fare, samtidig med at han stadig har været analysens hovedobjekt. Denne seneste nuværende fase beskrives provokerende og subversivt (i betragtning af de nuværende ideologiske tendenser) som fasen med »den utilitaristiske fejløp-fattelse«. Winsløws vægtige og påtrængende pointe er, at disse anskuelser (i og med at de alle genstandsgør magt som en del af specifikke roller i stedet for at se den som en egenskab ved dynamiske relationer mennesker imellem) ikke kan sige os meget om stofmisbrugere som sociale aktører; om hvordan disse aktører, ligesom alle andre mennesker, bestræber sig på at få »hvad de vil have ..., hvad enten det er penge, stoffer, et smil, et bedre sted at bo, respekt, sympati, eller hvad det end måtte være, som vi mennesker forsøger at få fra hinanden.« Således, siger Winsløw, kan »disse tekster ikke sige os noget som helst om forholdet mellem summen af målrettede handlinger og samfundets struktur.« (p. 126).

Jeg kan ikke her bibringe læseren den fulde styrke og lærdom i Winsløws to artikler. Men de komplementeres på smuk vis af et lige så slagkraftigt kort essay af norsk kriminologis doyen, Nils Christie. For Christie drejer nøglespørgsmålene, som til stadighed forbliver ubesvarede i de utilitaristiske og behandlingsteknologiske anskuelser vedr. narkotikakontrol i det han kalder »tørre samfund« og han mener tørlagte og *ædruelige* samfund - sig på den ene side om stofoplevelsens tiltrækning for misbrugeren, og på den anden side om narkotikabekæmpelsens tiltrækning for dem, der er involverede i bekæmpelsen. Til grund for begge parter engagement

ligger der, iflg. Christie, en higen efter en form for »ekstase« – om end denne ekstase ikke har samme form for brugeren som for den professionelle behandler. Derfor bliver det problem, som præger de fleste menneskers dagligdag, nemlig at udholde et liv hvor ekstatiske oplevelser sjældent forekommer, et centralt element i ethvert seriøst forsøg på at forholde sig til narkotikaspørgsmålet.

Der er meget mere i Christies vægtige lille essay, og vi afventer spændt den engelske oversættelse af »Den gode fiende«, hvorfra dette essay er taget. Man kan med god ret spørge, som det tidligere er sket, om detaljerne i Christies argumentation kan overføres til de større, mere personlige vestlige industrinationer, og i særdeleshed til samfund som det britiske, hvor regeringen har valgt en økonomisk politik, der har medført massedesperation, specielt blandt unge mennesker. Mon ikke den rapporterede stigning i stofbruget i Storbritannien må søges forklaret ved hjælp af en ændring i stofindtagelsens fænomenologi, herunder oplevelsen af at være medlem af en ungdomsgruppe »uden fremtid« (således som det kraftigt udtrykkes i punk- og postpunk-bevægelserne)? Er stofbruget i slutningen af 1980'erne ikke væsensforskellig fra de transcendentalt inspirerede bevidsthedsudforskninger i 1960'erne?

I tillæg til disse tre fremragende og provokerende essays af Christie og Winsløw omfatter samlingen også informative artikler om narkotikakontrolsituationen i Finland, i Stockholm og i norske fængsler, samt en diskussion af den uforholdsmæssigt kraftige optrapning af retsmaskineriets beføjelser der er sket i Danmark. Der er en modsætning mellem denne optrapning og den generelle tendens til afkriminalisering inden for mange andre områder. Yderligere har Ragnar Hauge forfattet en ganske vigtig teknisk artikel, som (på basis af selvrapportering) viser, at stofbruget i Norge er *faldende*. Det vigtige i Hauges artikel er hans nyskabende brug af supplerende spørgeskemaer til underbygning af, at selvrapporteringsundersøgelser faktisk er ganske pålidelige.

Dette nye bind af *Scandinavian Studies in Criminology* er, som de tidligere, en god blanding af kritisk teori, kritik og evalueringer af politik og praksis. Det vil blive læst på forskellig vis af mange forskellige mennesker, men uanset hvilken synsvinkel man har, indeholder det bidrag (af Christie og Winsløw), som er af overordentlig stor betydning. Samlingen viderefører den veletablerede tradition inden for skandinavisk kriminologi med at fremsætte intelligent og engageret kritik af statens sociale kontrolinitiativer. På et tidspunkt, hvor venstreorienterede behandlere og højreorienterede politikere alle ubønhørligt synes at bevæge sig i retning af det Winsløw kalder »utilitarisme« med hensyn til social kontrol, er det bemærkelsesværdigt forfriskende og udfordrende at se kritikernes stilling genformuleret så stærkt, specielt inden for et så kraftigt debatteret område som stoffer. Af denne og mange andre grunde føler jeg mig yderst opmuntret og stimuleret ved genfødslen af *Scandinavian Studies in Criminology*. Og jeg ser frem til bind 9.

Ian Taylor
Ottowa

Derek B. Cornish & Ronald V. Clarke (eds.): The Reasoning Criminal. New York Berlin - Heidelberg Tokyo: Springer Verlag, 1986. 246 s., DM 98, .

Svaret på frågan om i vilken mån brottslingen handlar rationellt eller inte har kriminalpolitiska konsekvenser. Boken presenterar konferensmaterial vidrörande denna fråga. Konferensen ägde rum sommaren 1985 och arrangerades av Home Office; redaktörerna är kända som tidigare förespråkare och formulerare av perspektivet som kallades »situational approach« och som nu har omdöpts till »decision-making approach« eller »rational choice approach«.

Detta perspektiv grundar på antagandet – eller insikten – att det ingår i någon mening rationella överväganden i en stor del av brottsligt beteende. Meningen har varit att placera kriminologiska forskningsresultat i en ram som skulle vara särskilt relevant i kriminalpolitisk syn. En konsekvens härav är, att exempelmaterial handlar om vissa brott, inte brottslighet i större allmänhet. Olika brott motsvarar olika behov hos beslutsfattaren brottslingen. Därtill varierar betydligt från ett slags brott till ett annat det situationella sammanhanget och naturen av den information som behandlas när beslutet att begå ett brott fattas. – En annan konsekvens av detta perspektivval är att man främst söker förklara brott och bara i mindre omfattning brott slingar – en nyttig motvikt till vardagens omfattande teoretiska och kriminalpolitiska intresse i brottslingen. – En tredje konsekvens som redaktörerna vill understryka gäller att man måste särskilja mellan enstaka brott och brottslig involvering i längre sikt. Brottslig involvering hänvisar till de processer genom vilka individen först blandar sig i vissa typer av brott, fortsätter eller avstannar (desist). Beslutsprocesserna i dessa olika faser av karriären/involveringen inflyttas varje gång av olika faktorkombinationer. På samma sätt används situationsbundna informationskombinationer varje gång när beslutet att begå eller inte begå ett särskilt brott fattas. Allt detta betyder ett genuint nytänkande som kompletterar men också delvis vill ersätta sedvanlig kriminologisk teori.

Boken har två delar. Den första består av fem empiriska studier om beslutsfattande i brottsligt beteende. Dessa behandlar

- butikstjuvars uppfattningar av brottstillfällen – en jämförelse av erfarna butikstjuvar och nybörjare; hur inbrottsjuvar och rånare väljer sina offer – likheter och skillnader mellan dessa två typer av egendomsbrott;
- beslutsfattande av rånbrottsslingor;
- beslutet att sluta en brottslig karriär – en analys av ex-rånarens beslutsfattande;
- beslutsfattande i narkotikabruk – hur missbrukarkarriären (av opioider) börjar och hur den slutar.

Andra delen är teoretiskt inriktad, med inlägg bl.a. av Travis Hirschi som jämför kontrollteorier med »rational choice«-teorier och diskuterar den nyare historien av sociologiskt tänkande vidrörande brottslighet, och Marcus Felson som försöker att göra en syntes av sin egen »routine activity« teori, Hirschis variant av kontrollteori samt »rational choice«-perspektivet.

Redaktörerna har försett varje kapitel med en orienterande inledning. Dessa texter tillsammans med deras grundliga inledande kapitel med den vilseledande beskedna rubriken »Introduction« förtjänar en noggrann läsning.

Nyttig læsning og anvendbar material för föreläsare i ämnet. Forskare och kriminalpolitiska beslutsfattare – åtminstone sådana med lutning till brottsförebyggande – kan också lära sig något.

Kauko Aromaa

Rättspolitiska forskningsinstitutet
Helsingfors

Judith Ennew: The Sexual Exploitation of Children. Polity Press, Cambridge, 1986. ISBN 0-7456-0230-4.

Forfatteren er socialantropolog, og hendes forskning omkring børnearbejde i almindelighed er grundlaget for hendes interesse i den specielle slags børnearbejde, der består i at lægge krop til prostitution og pornografi. Bogen handler om børn, der sælger seksuelle tjenester – ofte mod utrolig ringe betaling og undertiden med voksne som profiterende arbejdsgivere. Den handler kun sporadisk om børn, der misbruges seksuelt i familien eller af ukendte overfaldsmænd.

Det kan næsten ikke undgås, at en sådan bog kommer til at handle meget om udnyttelse i almindelighed. Forfatterens allerførste sætning i indledningen lyder: »This book has more to say about power than about sex«. Børn hører generelt til blandt de mest magtesløse i ethvert samfund. Sexuel udnyttelse er blot en blandt flere former for udnyttelse af magt over magtesløse. I et vue ud over så forskelligartede samfund som England, USA, Thailand og Peru finder forfatteren, at fattige, farvede, mindreårige piger udnyttes mest, og at rige, hvide mænd udnyttes mindst. Det handler nemlig også om klasse, race og køn.

Forfatteren siger selv, at hendes hovederinde er at analysere de ideer og sociale strukturer, som sexuel udnyttelse af børn eksisterer indenfor, både som praksis og som problem. Derefter gennemgår hun på historisk og antropologisk grundlag ideen om barndommen som lig med sexuel uskyld og på biologisk/psykologisk grundlag barnets seksuelle udvikling. I et afsnit om børns seksuelle rettigheder behandles bl.a. divergenser mellem den holdning, at børn skal beskyttes mod alt seksuelt, herunder viden herom, den holdning, at børn skal forberedes til et sexuelt voksenliv, og f. eks. den holdning, at pædofili er naturligt og godt også for barnet.

Prostitution, sex-turisme og pornografi får hver sit oplysende og nuancerede kapitel, og bogens sidste afsnit består bl.a. af et kritisk blik på den enorme mængde litteratur, der findes om seksuelt misbrug af børn. Meget af den er efter forfatterens mening dårlig forskning. Det hjælper ikke børnene at belyse problemet med enkeltstående chok-historier eller ved at tale om tusindvis eller millioner af tilfælde (»using guestimates rather than statistics«). Forfatteren advarer også mod på den ene side moralsk absolutisme (moral i almindelighed reduceres til sexuel moral og baseres på den patriarkalske familie) og på den anden side liberale filosofier, hvor individuel frihed sættes højest, eller filosofier, der hævder kvinders moralske overlegenhed. Børn synes at forsvinde i malstrømmen af denne debat, selv om de er emnet for debatten.

Judith Ennews bog følger ikke selv empiri til eksisterende viden. Den anlægger et afbalanceret perspektiv på fænomenet sexuel udnyttelse af børn og sætter det ind i en samfundsmæssig sammenhæng, nemlig det samfund, der definerer, hvad »barndom« er, og afgør, hvordan det er at være barn.

Beth Grothe Nielsen
Aarhus Universitet

»Protest og oprør. Kollektive aktioner i Danmark. 1700-1985.« Redaktør Flemming Mikkelsen. Modtryk 1986.

»Sociale uroligheder. Politi og politik«. Redaktør Jørn Vestergaard. SOCPOL 1986.

De to anatologiene »Protest og oprør. Kollektive aktioner i Danmark 1700-1985« (Red. Flemming Mikkelsen) og »Sociale uroligheder. Politi og politik« (Red. Jørn Vestergaard) er forskjellige i tidsfokusering og oppbygning, men på andre måter så vidt beslektet at det er givende både å lese og anmelde dem sammenhengende.

»Protest og oprør« omfatter en rekke ulike bidrag om kollektive aksjoner i dansk historie, fra tidlig 1700-tall frem til våre dager. Samtlige bidrag er skrevet av forskere, om enn med ulik bakgrunn. Oppsett og notehenvvisninger bekjentgjør at det er et vitenskapelig arbeid vi har med å gjøre.

»Politi og politik« er som tittelen antyder, mere avgrenset tematisk. Denne antologien er som samtidshistorie og samtidskritikk å regne. Men om tema og tidsrom er avgrenset, er forfatterens bakgrunn og vinkling høyst forskjellig. Felles for begge disse arbeider er beskrivelse og analyse av protest og kontrollformer som har ligget på siden av og dels stått i kontrast til de tradisjonelt parlamentariske. Slik sett er disse arbeidene et prisverdig bidrag til sider ved dansk og skandinavisk historie, som lenge har vært oversett eller »utdefinert« som uviktige av så mange historikere og memorerende veteraner.

Det var en intellektuell nytelse å lese Flemming Mikkelsens antologi, for å begynne med det positive, som også er hovedinntrykket. Tematisk fanger den over bondeprotester på slutten av 1700 tallet, svennenes opprør og ulike protestformer før 1870, den såkalte jødefeiden i 1819, opposisjon og statsmakt i det gamle samfunn, industrielle konflikter, kvinnekamp og kollektive aksjoner omkring århundreskiftet, og opprørsbevegelser i dansk jordbruk – for å gi en oversikt over den historiske listen først. Deretter følger en rekke bidrag om streiker og fagopposisjon på 1970-tallet, grasrotbevegelser og aksjoner, protest og ideologi, og statsmakt, politi og kollektive aksjoner i vår egen tid. Antologien avsluttes så med en artikkel om kollektive aksjoner i Vest Europa 1500-1985. Styrken ved boken sett under ett ligger blant annet i at den kombinerer den historisk empiriske tilnæringsmåte med den analytisk, samfunnsvitenskapelige. For ett eller kanskje et par av de mindre historiske bidragene er nok hovedvekten lagt på det fortellende – men uten at det egentlig skjemmer hovedinntrykket, og vel heller ikke disse enkeltarbeid så mye, det er i alle fall interessant historie som fortelles. Av den rent historiske delen taltalte det meg også at arbeidene i så stor grad ser ut til å ha fanget opp tidsbildet eller de referanserammer som de »ulydige« handlet i forhold til, som for eksempel i artiklene om bondeprotestene på 1700-tallet og svennenes protestformer før 1870. I bokens annen del, den samtidshistoriske har forfatterne vært bevisste på å kombinere en samtidshistorisk og samfunnsvitenskapelig forståelse. Det gjør seg bra, stoffet blir leseverdig og lærerikt også utover det »historistiske«. Prisverdig er det også at politispørsmålene vies et eget kapittel, likeledes at boken avsluttes med et samlende europeisk perspektiv på kollektive aksjoner helt fra 1500-tallet og frem til vår tid.

En malurt er jeg dog nødt til å helle i det beger som jeg vil skåle med for denne utmerkede bok: Den har som undertittel »Kollektive aktioner i Danmark 1700-1985«. Likevel er vektleggningen på arbeiderbevegelsens historie fra siste halvdel av 1800-tallet og frem til den annen ver-

denskrig temmelig spinkel. Det foreliggende bidrag om industrielle konflikter i denne perioden er utmerket ut fra sine premisser. Forfatteren drøfter blant annet hvilke metoder, kilder man kan benytte for videre forskning på dette området, samtidig som han gir en interessant oversikt over kampen om historien: Det vil si hvordan ulike politiske grupperinger i ettertid har slåss for sine definisjoner og forståelsesformer. Vel og bra. Men i tillegg må man med den ambisjon som ligger til grunn for denne bok ha lov til å forvente seg en grundig innføring i den danske arbeiderbevegelses forhold til kollektive aksjoner, det være seg legale eller illegale streiker, demonstrasjoner, massemøter, sammenstøt med politiet, antimilitarisme, pressekampanjer eller mere informelle pressmetoder i forhold til motstandere, streikebrytere eller vankelvorne meningsfeller er aktuelle eksempler i denne sammenheng. Selv om både den politiske og faglige gren av dansk arbeiderbevegelse har vært mindre »revolusjonær« enn den norske, må det være enormt mye å ta ut på dette området. Og så burde ha vært gjort, om byggverket skulle kunne sies å være fullstendig.

Men som sagt, »Protest og oprør« er i det øvrige en utmerket bok, og les den helst før »Sociale uroligheter« som altså er samtidshistorie. Denne antologien som Jørn Vestergaard har redigert tar for seg forholdet mellom politiet og ulike sosiale protestformer eller »uroligheter«, som forfatterne har valgt å si det i hovedtittelen. Forfatternes bakgrunn, vinkling, og synspunkter er så forskjellige at det nærmest minner om det gammeltestamentlige Babylon, om enn uten den forvirring som vi forbinder med dette stedsnavn. De ulike bidrag og vinklinger gjør seg nemlig også når man ser dem samlet, boken har blitt spennende og interessant med sitt mylder av skrivende kriminologer, politisjefer, sosialarbeidere, politikere, motorsykelveteraner, m.m.

Første del tar opp faglige konflikter og politiets rolle, del to storbyuro og politi, del tre handler om demokratisk kontroll av politiet, og den avsluttende delen er viet spørsmål i forbindelse med alternativ fredelig konfliktløsning.

Måten disse temaene taes opp på, skifter altså mellom det analytiske, vitenskapelige versus journalistiske, og det kritiske versus mere defensorat-pregede hva politiets rolle angår. Det er særlig to hovedpoeng som trer frem fra disse ulike vinklinger: Oppbygningen av en militant politiberedskap, i form av harde metoder, kamputstyr, »sluttet trop«, militær korpsånd, og en innarbeidet avstand til samfunn og publikum vil nesten med en naturlovs sikkerhet fremprovosere den »uro« som det er det selvsamme politis »raison d'être« å bekjempe. Men samtidig gir boken eksempler på at en politimessig involvering *nødvendigvis* ikke *må* foregå på den måten. Bortsett fra at politiet i mange tilfelle gjør en god jobb ved ikke å vise seg på scenen i det hele tatt, finnes det også andre og langt mere siviliserte måter å gå frem på enn de fremfusende busemannsmanérer som man så ofte har sett demonstrert i Europas storbyer de siste ti år, på begge sider av »Jernteppet«. Jeg synes det er fortjenstfullt at også dette perspektivet kommer frem. Forfatterne er forsiktige med å aktivisere den rike internasjonale politilitteratur og organisasjonslitteratur om bl.a. harde og myke kontrollteknikker. Jeg fornemmer at det er bevisst valgt, for at boken skal favne utover det vitenskapelige miljø, både hva bidragsyttere og lesere angår. Jeg synes i og for seg at det er »fair« selv om aktivisering av internasjonal faglitteratur nødvendigvis ikke trenger å bli så tungt og »akademisk«. Men at boken har kimen i seg til en ytterligere foredling får forfatterne ta som et kompliment. Jeg sikter da både til de analytisk interessante partier, men også til den kildemessige egenverdi som en rekke av de beskrivende situasjonsrapportene representerer.

I motsetning til oss nordmenn som av natur er noen uforbederlige selvplagere og puritanere har jeg etter mange opphold i Danmark fått en følelse av at de danske har mindre kvaler hva det overdådige eller »det lille tillegget« angår. (Dette er en hyldest til det danske, jeg mener ikke å hevde at danskere er tjukkere enn nordmenn). Denne egenskap har jeg da også lært å verdsette der syd. Men akkurat hva *omfanget* av »Sociale uroligheder« angår tror jeg nok at en liten slanking eller noen forsiktige snitt med kniven hist og her hadde gjort seg før publisering. Det er ikke slik å forstå at noen av bidragene burde vært refusert, som nevnt har jeg sans for det baby-lonske. Men det er en aldri så liten tendens til at eksempler går igjen. Og for enkelte bidrag som ikke er så direkte relevante for bokens hovedperspektiv kunne nok en side eller to vært kuttet ned. Dette er altså ikke en bok man leser på strak arm, eller i løpet av to tre ettermiddager i solen. Men leses bør den, og som modell er den interessant også for de andre skandinaviske land.

Jeg nevnte innledningsvis at de konfliktfylte sider i vår historie og samtidig har vært nedprioritert i mange av de etablerte forskningsmiljø, også av den grunn er disse to bøker så verdifulle – i tillegg til deres klare faglige og intellektuelle egenverdi.

Per Ole Johansen

Universitetet i Oslo

Hans Joachim Schneider: Kriminologie. Walter de Gruyter, Berlin New York 1987, 148 + 969 s. Prefekten for det kriminalvetenskaplige instituttet ved Universitetet i Münster, professor Hans Joachim Schneider har fått til stand en kriminologilärobok av imponerende dimensjoner. Den egentlige teksten omfatter 912 sider. Enbart litteraturförteckningen fyller 116 (finstilla) sider.

Är det i våra dagar verkligen möjligt att skriva ett verk med ambitionen att gå igenom kriminologin i dess helhet och samtidigt beakta hela världens forskning? Professor Schneider har visat att det är möjligt.

Det uppenbara syftet har varit att skriva en lärobok. Författaren har, enligt förordet, önskat ge läsarna koncentrerad kunskap om den inhemska och utländska litteraturen. Denna målsättning präglar framställningen. Eftersom till nästan varje mening fogats omsorgsfull dokumentation får boken karaktären av ett slags referens- eller uppslagverk. Detta intryck förstärks av att samma problemställning behandlas upprepade gånger, i olika sammanhang. Sålunda behandlas temat fruktan för brott på över tjugu olika ställen. Överskådligheten bibehålles likväl tack vara den klara innehållsförteckningen och det grundliga sakregistret.

Författaren hänför till kriminologin såväl forskningen om brottslighetens omfattning och uppenbarelseformer som forskningen om samhällets formella reaktion, dvs. kriminalpolitiken. Han har även strävat till att ge information om läroböcker i kriminologi i olika länder och om institutioner med anknytning till kriminologin; bland de senare nämnes, som sig bör, bl.a. Nordiska samarbetsrådet för kriminologi.

Enligt tysk tradition offras mycket utrymme åt utläggningar om begreppen brott och kriminologi (s. 66-90). Författaren talar bl.a. om brottslighet i inskränkt och vid bemärkelse. Med det sistnämnda avses brottslighet som ej träffas av de sedvanliga reaktionsystemen (bl.a. den dolda brottsligheten och den s.k. »gråa zonen«). Kriminologins forskningsområde täcker brottslighet i denna vidare bemärkelse, jämte avvikande beteende i allmänhet (»Sozialabweichung«).

Av de förklaringsmodeller, med vilkas hjälp man i kriminologin försöker förstå brottslighetens omfattning, art och variationer, ger författaren företräde åt socialpsykologiska och sociologiska förklaringar, men han förefaller även att uppskatta psykoanalysen. Detta är förstärkt med beaktande av att han är psykolog till utbildningen. En annan genomgående linje i boken är betonandet av offerperspektivet och vikten av att se den brottsliga handlingen som ett samspel mellan offer och gärningsman.

En del av boken ägnas åt brottslighet i olika länder. Här, liksom i övriga avsnitt, har författaren bemödat sig om att i mån av möjlighet utnyttja forskning från respektive land. Bl.a. upp gifterna om brottsligheten i Japan och de socialistiska länderna är intressanta, likaså skattningarna av brottsligheten i en del utvecklingsländer. Nya, på 1980-talet utförda undersökningar visar klart vilken utslagsgivande betydelse offerundersökningarna har för en bedömning av det faktiska brottslighetsläget, eftersom mörktal och registreringspraxis varierar så mycket. Författaren påpekar hur vanskligt det är att jämföra kriminalstatistik – nordiska erfarenheter skulle kanske tala för varningar i än starkare ordalag.

I boken ingår ett tiotal avsnitt som grundligt behandlar speciella problem såsom t.ex. brottslighet och massmedia (s. 715-751), eller barn och ungdomar som förbrytare och brottsoffer (s. 603-699). Den politiska brottsligheten har ägnats ett eget kapitel (s. 862-913). Tom. temat sagor och brottslighet behandlas i ett kort avsnitt (s. 720-721). Trots sin allmänt försiktiga inställning har författaren ställvis uttalat rekommendationer om den formella kontrollens gränser och former. Han understöder inte den traditionella tvångsvårdsideologin. Trots sitt positiva intresse för individprognoser, anser han inte att man i nuläget kan lägga sådana prognoser till grund för kriminalpolitiskt beslutsfattande. Straffen bör syfta till återanpassning men fängelsestraffet – som behövs enbart för verkligt grova brott och farliga förbrytare – bör bygga på vad Schneider kallar justice-modellen, dvs. rättvis proportion mellan straff och brott. Som ett hinder för realiserandet av på psykoanalys baserade reformer ser han våra dagars samhälles »straffmentalitet«, som han skulle vilja ersätta med en mer terapeutisk inriktning.

Av stoffrikedomen följer att det är lättare att försöka finna luckor än att räkna upp vad allt boken innehåller. En nordisk läsare saknar ett medvetengörande av brottstillfällenas centrala betydelse för brottslighetens volym och utveckling. Av de kriminalpolitiska strömningarna behandlas abolitionismen styvmoderligt; även dekriminalisering behandlas närmast indirekt och inte som en självständig riktning.

Att rätt klassificera ideologier och individer i olika länder är aldrig lätt. Sålunda hänförs i boken till gruppen marxistiska och radikala kriminologer även kriminologer vilka i sitt eget land – enligt egen och landsmäns bedömning – inte tillhör denna grupp (s. 455).

Eftersom boken avser att omfatta hela världen, må det tillåtas en nordisk recensent rätt att anmärka, att det självfallet blott varit möjligt att beakta det som skrivits på något av världsspråken; det är skada att t. ex. sådana namn som Ulla Bondeson och Flemming Balvig saknas i litteraturlösteckningen. Kanske de tröstas av att i förteckningen över 48 »kriminologins pionjärer« rymts med en nordisk kriminolog: Karl Otto Christiansen.

Inkeri Anttila
Helsingfors

Der Selbstmord/le Suicide Schweizerisches Nationalkomitee für Geistige Gesundheit Arbeitsgruppe für Kriminologie. Herausgeber: *Walther T. Haesler & Jörg Schuh*. Verlag Rüegger.

Det sveitsiske forlaget »Verlag Rüegger« har for kort tid sia gitt ut en artikkelsamling om sjølmord og sjølmordsforsk. T. Haesler og Jörg Schuh har utgiveransvaret, men boka er i høyeste grad et kollektivt produkt, da både »Schweizerisches Nationalkomitee für Geistige Gesundheit« og »Arbeitsgruppe für Kriminologie«, er medvirkende. Boka omfatter 27 arbeid – som hovedsaklig er skrevet på tysk, og med oppsummeringer og med enkeltinnlegg på fransk. Innleggene er i utgangspunktet foredrag, som er holdt på en større konferanse om sjølmord. Den 365 siders store boka har tematisk sett stor spennvidde innfor sjølmordsproblematikken; teoretisk sett, er den mindre variert.

I denne anmeldelsen har jeg valgt å framheve og beskrive et par av innleggene som jeg mener stiller både nye og interessante spørsmål i forbindelse med sjølmordsatferd, kriminell virksomhet, ulykker o.a. Noen djuptgående kritisk vurdering er det ikke praktisk mulig å gjøre i denne sammenhengen.

Kurt Niederhauser har i sitt innlegg tatt for seg de etterforskningsmessige vanskelighetene som politiet møter ved sjølmord og mistenkelige dødsfall. Han poengterer også at legene forsømmer meldeplikten og at undersøkelser som utføres kan være svært dårlige. Niederhauser mener at mye kan rettes på, blant annet ved endra arbeidsrutiner og nye samarbeidsformer.

Marcel Mivelaz skriver om hvilke problemer sjølmord har for fengselspersonalet. Med utgangspunkt i betjentenes holdninger (basert på bl.a. Montandon og Crettaz arbeid fra 1981), deler han betjentgruppa i to: den ene gruppa forholder seg likegyldig til en sjølmordshendelse mens den andre rives sterkere kjensle- og tankemessig med. Ca. 25% tilhører den første gruppa, påpeker han. De ser sjølmordet både som en yrkesmessig risiko, eller »noe som man må regne med« i et fengsel. Den andre betjentgruppa tar et sjølmord som begås, mer eller mindre sterkt innpå seg; de får ofte skyldkjensler, forsøker å konstruere hendelsesforløpet for å finne fram til eventuelle feil eller hva de kunne ha gjort for å forhindre det, m.m. Mivelaz har også opp en rekke delproblemer, som blant annet fengselsbetjentenes kunnskapmessige mangler i forbindelse med sjølmord og sjølmordsforsk, samarbeidsproblemer med andre grupper i fengslet, mangler på oppfølging av hjelp både til fanger og betjenter, m.m. Han avslutter sitt arbeid med blant annet å påpeke at man trenger et bedre samarbeidsopplegg for å forhindre fengselssjølmord.¹⁾

En av de andre bidragsyterne – Wilfried Rasch – drøfter forholdet mellom mord og sjølmord. Han retter oppmerksomheten mot den »gamle« og etablerte påstanden om at mord og sjølmord statistisk sett står i et omvendt proporsjonalt forhold: i et samfunn med mange mord, har vi få sjølmord og omvendt. Mer interessante er hans teoretiseringer over mord og sjølmord i en handlingsmessig sammenheng. Blant annet diskuterer han de motivmessige sidene, handlingsvarianter, forskjellige former, m.m.

Wolf Middendorff vurderer også forholdet mellom mord og sjølmordshandlinger i sitt arbeid og han relaterer problemstillinga til forskjellige former for trafikkløvbrydd, ulykker o.a.

A. Mergen ser på sjølmordet som et sosio-kulturelt og et individuelt problem. Han vurderer sjølmordsproblematikken på et mer »sosial – filosofisk« grunnlag, og drøfter – om enn svært kortfatta – motiver og varianter i relasjon til Camus, Durkheim, Marcel Mauss, Schopenhauer m.fl. Mergen diskuterer også forholdet mellom mord og sjølmord (særlig statistisk). Dessuten ser han på sjølmordshandlinger under krig og konsentrasjonsleireropphold, i forbindelse med

flyktningstilværelse og sjølmord som følge av et isolert, anonymt, fordringsfullt urbanisert liv. Et viktig delproblem blir barne- og ungdomssjølmordene, som han ansvarsmessig pådytter samfunnet. Mergen oppfatter sjølmordshandlingene som både en individuell og sosial måte å forholde seg til omverdenen på. Derfor blir symbolikken i handlingene og de rituelle mønstrene (jfr. avskjedsbrev, skyldkjensler m.m.) viktige poenger for ham.

Forøvrig er det flere artikler som tar for seg ungdom og eldres sjølmordshandlinger, mens andre forfattere diskuterer sjølmordsstatistikkens svakheter og styrke (jfr. bl.a. Günther Kaisers arbeid om de internasjonale sjølmordsstatistikker, men også Otmar Jakobs artikkel om dødsårsaksstatistikkene). Mange av innleggene har en »tradisjonell« psykiatrisk (men også psyko-terapeutisk) tilnærming, mens enkelte andre tar opp mer etiske problemer ved sjølmord og dødshjelp. Et par innlegg utmerker seg ved at de er svært praktiske, i den forstand at de både i problemanalyse og tiltakene som diskuteres, tydeliggjør diverse kriseintervensjoner.

Wolfgang Böker har i sitt arbeid sett på sjølmordsproblemet i psykiatriske institusjoner, mens Pierre-Bernard Schneider diskuterer sjølmordsatferd i forhold til psykoterapi. Interessant er også Gernot Sonneck og Martin Schjerves diskusjon av sjølmordsproblematikken i forhold til diverse sjukdomsteser. Sonneck og Schjerve drøfter bl.a. forholdet mellom de forskjellige fasene i en sjølmordsvirksomhet, som sjølmordstanker, meddelelser, forsøk og sjølmord. De advarer blant annet mot et for mekanisk og generaliserende syn på dette forholdet.

Som innledningsvis skreveget, er den tematiske spennvidda i boka stor – kanskje for stor, idet mangfoldet i denne formen kan virke irriterende ustrukturert.

Det er derfor vanskelig å finne et teoretisk felles-feste. Jeg savner et sterkere innslag av mer djuptgående analyser og drøftinger, og kanskje et større mot til å stille kritiske spørsmål ved etablerte sjølmordsteorier.

Enkelte av bidragsyterne er svært individretta i sin sjølmordsforståelse, og jeg har også det inntrykket at i flere innlegg studeres sjølmordet bare i sin framtreddelse. Dermed reduseres problematikken til abstraksjoner som f.eks. diagnoser, statistikk, personlighetsavvik, osv. Min prinsipielle innvending er også at individet ofte oppfattes abstrakt og i et utvendig forhold til de samfunnsmessige betingelsene det er forma av, er virksom i og skaper.

Men på tross av disse manglene, er mange av innleggene interessante, og noen av dem stiller problemer som pirrer til videre forskning.²⁾

Det må også tilføyes (som en forklaring) at det ikke er lett å lage en bok av mange mindre artikler og foredrag, da de dermed inngår i en ny meningssammenheng og i en form som ikke passer. Vi veit at det som kan være funksjonelt og bra i en sammenheng, ikke trenger å være like vellykka i en annen. Boka svekkes nok en del av dette problemet.

Yngve Hammerlin

Justitsdep. Oslo

Noter:

1) Kåre Bødal og Yngve Hammerlin arbeider for tida på en undersøkelse som tar for seg kvantitetsmessige sider og kvalitative problemer i forskningsrapporten »Sjølmord og andre livstruende virksomheter med døden til følge i norske fengsler fra 1956-1987«. Den vil bli ferdig sein-sommer 1987.

2) I løpet av året vil Yngve Hammerlin og Regi Enerstvedt gi ut ei bok om sjølmord og andre livstruende virksomheter; en sosial filosofisk tilnærming som berører en rekke av de nevnte manglene.

Thomas Nordegren & Kerstin Tunving: Kokain. Romantik och Fakta. Prisma. Borås 1986, 261 s. ISBN 91-518-1843-4.

Kokainet har varit den absolut mest omtalade drogen under de senaste åren. Det har den idealiska partydrogens image. Det är en drog som många är intresserade av att pröva. Man har redan några år väntat på – nästan ivrigt – att missbruket skall sprida sig också till Norden.

Nordegrens och Tunvings bok är högaktuell. Av detta följer också bokens uppgift. Författarna har velat förebygga spridningen av kokain. Boken är skriven i upplysningsanda. Där krävs inte högre straff, inte heller isolering av missbrukarna eller större polisresurser. Författarna tror på information, särskilt på historisk och vetenskaplig kunskap. De anser att kokainet är en idealiserad drog: omkring den har vuxit fram en romantik som inte motsvarar medlets verkliga effekter och risker. De talar om myter och mytbildning och betonar att det är just myterna och romantiken kring kokainet som är lockande för många människor. Nordegren och Tunving vill föra myterna upp till ytan och avslöja dem. De vädjar speciellt till missbrukare, experimentörer och dem som är intresserade av att pröva drogen. Å andra sidan riktar de sina ord till dem som i sitt arbete (förebyggande, behandling osv.) eller på annat sätt kan komma i kontakt med kokainmissbruket.

Boken ger en informativ översikt av området, från kokabusken till missbrukarnas vårdssystem. Den handlar om brukets historia, produktionen av och handel med kokain, medlets kemiska och farmakologiska egenskaper, kokainets effekter, missbrukets utveckling och sociala bakgrund, kroppsliga och psykiska komplikationer, akutvård och behandling samt kontrollpolitiska åtgärder.

Det historiska perspektivet har en central ställning i boken. I missbrukets historia i västländerna särskiljer författarna tre vågor då missbruket varit särskilt utbrett. Den första vågen kom under den andra hälften av 1800-talet, efter det att man hade lyckats isolera kokainet från kokablad. Kokainbruket spridde sig i synnerhet via dåtidens populära patentmediciner. De första kontrollåtgärderna sattes in i början av 1900-talet och missbruket minskade snabbt. Den andra vågen sköjde under 1920-talet över efterkrigstidens Europa. I Paris, Berlin och Wien blev kokainet sensationellt populärt i intellektuella kretsar. Som vi vet är den tredje kokainvågen ett fenomen i vår tid. Den fick sin början i slutet av 1970-talet i USA. Denna gång har kokainet utbrett sig speciellt i den välsituerade medel- och överklassen. Författarna beskriver varje vågs särdrag och sammanfattar de erfarenheter man gjort och den kunskap man fått om missbrukarna, missbrukets följder och förändringar av kokainets image.

Boken är intressant läsning. Författarna har lyckats samla ett utmärkt mångsidigt material om sitt ämne. De har gått igenom ursprungliga historiska dokument både från vetenskap och litteratur. De har intervjuat en stor mängd sakkunniga, bland annat missbrukare, langare, forskare och representanter för kontrollsystemet. Man får också aktuell kunskap om vårdmöjligheterna eftersom författarna har besökt vårdanstalter i USA, där kokainmissbruket redan har förorsakat ett växande behov av avgiftning och behandling.

Författarna känner väl till problemen i samband med drogupplysning. En ensidig eller moralistisk framställning leder lätt till icke-önskat resultat. Nordegren och Tunving har medvetet försökt åstadkomma en neutral framställning: »vi har strävat efter att vara så sakliga och korrekta som möjligt, inte förtiga eller förvränga något« (s. 10). Modigt refererar de också sådana uppfattningar som är positiva till kokain. Deras framställning om kokainets risker är så över-

tygande att det är helt möjligt att boken kan förverkliga de mål som författarna har uppställt i den. Jag kan väl tänka mig att läsandet av boken får många av dem som prövat eller som planerar att pröva kokain att tänka sig för en gång till.

Nordegrens och Tunvings bok ger också upphov till några kritiska kommentarer. Jag tar fram tre saker.

1) I slutet av sin framställning konstaterar författarna att det inte finns någon anledning till fatalism och misströstan, men här och där i deras egen text förekommer det avsnitt, som enligt min uppfattning ger en onödigt överdriven bild av situationen. Till exempel i förordet på sidan 10 framställer de en figur som inte har någon skala och den tredje vågens kurva har ritats så att kurvans stigning avbryts vid figurens överkant. Detta skapar en illusion av en enorm ökning som överskrider alla mått. Också allmänt taget saknas siffror om de tre vågornas relativa storlek i boken. När författarna skildrar dagens situation kunde de oftare vid sidan om absoluta tal ha framställt också procenter. Påståendet att kokainet skulle vara världens kraftigaste beroendeframkallande drog är dåligt underbyggt. De hänvisar bara till några missbrukares uppskattningar och några djurförsök. Å andra sidan berättar författarna att kokainet inte förorsakar egentliga abstinenssymptom och att vårdresultaten vid behandling av kokainister är relativt goda. I jämförelse med heroinberoende tycks psykiskt beroende av kokain vara lindrigare. Att skriva den här boken skulle ha varit tillräckligt motiverat också utan dessa överdrifter.

2) När Nordegren och Tunving granskar kokainets nuvarande image betonar de upprepade gånger i synnerhet musiktidskrifternas, filmvärldens, popmusikens och herrtidningarnas (Playboy och Penthouse) betydelse för idealiseringen av kokainet och därmed också för missbrukets utbredning. Det kan stämma för USA:s del, men om vi tänker på Norden tror jag att Nordegren och Tunving med den ovannämnda betoningen undskattar den betydelse som den vanliga dagspressen och veckotidningarna har. Man kan inte inskränka intresset bara till idealiseringen, utan man måste också ta hänsyn till offentligheten i övrigt. Kokainet är oftast framme i dagstidningar. Är det inte just dagspressen som har gjort kokainet till ett allmänt samtalsämne? Överhuvudtaget är offentlighetens betydelse för kokainets utbredning en mycket intressant och väsentlig fråga. Men vi borde så småningom komma vidare från att hela tiden utpeka några vissa media eller tidskrifter som omoralens rötter.

3) Nordegrens och Tunvings framställning om myter förvirrar läsaren p.g.a. att de inte ger någon definition av myten. Begreppet upprepas ofta, men enligt min mening med växlande betydelse. Vad man avslöjar blir därför oklart. Utgångspunkten är ändå intressant. Myterna lever i vårt tänkande. De styr delvis vår orientering i omvärlden. Hur utvecklar sig de moderna myterna? Hur är vårt tänkande relaterat till de grundläggande mytologierna i vår egen kultur? Vilka myter ingår i våra egna tankegångar?

Pekka Hakkarainen,
Stiftelsen för Alkoholforskning,
Åbo Universitet

David Lester: The Murderer and his Murder, a Review of Research. AMS Press, INC., New York 1986. ISBN 0 404-61626-7. 244 s. \$29,50.

Forfatteren intenderer at samle eksisterende – engelsksproget – viden om sit emne med det formål at inspirere til ny forskning. Resultater fra ca. 400, overvejende amerikanske, forskere er forsøgt resumeret på bare et par hundrede sider. Det kan således næppe undgås, at bogen får et noget fragmentarisk præg. Yderligere kan indvendes, at forfatteren ikke har været særlig kritisk i sit udvalg.

Forfatteren har ønsket at samle viden tværfagligt, men han har haft svært ved at ordne sit meget forskelligartede materiale. Inddelingen i de 4 hovedafsnit »sociological studies«, »homicide and law enforcement«, »psychological studies« og »special populations« samt den videre underinddeling virker indimellem mindre klar, hvilket bevirker at bogens emneopdeling ikke er særlig god at slå op efter; der forefindes dog et forfatterregister.

Bedst oplysning opnås, hvor der er ofret lidt mere plads på en enkelt publikation eller et enkelt, velafgrænset underemne. F. eks. findes oplysninger og overvejelser vedrørende drab på og af amerikanske politifolk fyldestgørende gennemgået.

Mere detaljeret præsenteres desuden en teori af Henry og Short, der forsøger at forklare mord og selvmordsrater ved hjælp af samfundsøkonomi og psykologisk forskellige opdragelsesmetoder. Her gives læseren en i øvrigt i bogen sjældent forekommende mulighed for selvstændig stillingtagen. Det kan undre, at forfatteren efter at have rettet betydelig og synes det – berettiget kritik af Henrys og Short's teori, ender med at anbefale yderligere forskning til videreudbygning af teorien, der allerede i dens refererede udformning virker vel kompliceret.

En enkelt drabshistorie kan vel principielt forklares ned til mindste detalje, materielt og psykologisk. Så snart man samler flere tilfælde, er det vanskeligt at finde en forklaring, der passer på alle.

Læseren bliver således præsenteret for mange indbyrdes modstridende resultater og forklaringer. Får man ikke det store overblik af bogens lidt ujævne ophobning af referater, får man til gengæld et indblik i problemerne med at fortolke forskningsdata, herunder såvel risikoen for at rette data ind efter eksisterende teorier, som tilbøjeligheden til at tilpasse teorierne efter de indhentede data.

Bogen kan med en vis reservation anbefales til forskningsinteresserede.

Peter Gottlieb

Justitsministeriets
psykiatriske undersøgelsesklínik
København

Jan van Dijk et al. (Ed.): Criminal Law in Action. An overview of current issues in Western societies. Kluwer Law and Taxation Publishers Deventer 1986. ISBN 90-654-4278-2. v + 440 s. £33.50.

I september 1986 fejredes den nederlandske straffelovs 100 års dag med en konference i Amsterdam. Denne bog indeholder 29 af konferencens indlæg; blandt andet af Inkeri Anttila, Nils Jareborg og Bo Svensson. Udviklingen og tendenserne inden for strafferetten og kriminologien behandles fra mange sider. Den nederlandske kriminalpolitik anses dog uændret fra 1886 til 1986 præget af »its moderatness, its pragmatism and a pervasive paternalism«. Der er desu-

den en del indlæg, som særligt samler sig omkring emner som narkotika, alternativer til straf og ofre.

I de fleste registerlove m.m. har politiet særligt vide beføjelser til at gennemføre registreringer m.m. uden adgang til kontrol for den registrerede. Der har været yret tvivl om det berettigede heri; og angsten for en internationalisering, som unddrager sig enhver kontrol, eksisterer. Noget sådant kan kun accentueres gennem oplysningerne i et indlæg om, at U.S.A.s narkotikamyndigheder (DEA) forfølger over de »beste Verbindungen zu den Regierungsstellen, der Polizei und ihren Databänken in der Bundesrepublik Deutschland ... Der Informationsaustausch funktioniert so gut, dass ... »Wenn wir wissen wollen, wer in Kuala Lumpur, Bondstreet Nr. X im dritten Stock wohnt«, hatte ... der ... Leiter des Bundeskriminalamts ... erklart, »fragen wir nur die Pariser DEA-Zentrale und bekommen in wenigen Stunden die Auskunft«. Det er ganske forbavsende, hvad der kan ses for uproblematisk.

V.G.

Callies/Müller-Dietz: Strafvollzugsgesetz. Kurzkommentar. 4. Auflage. Verlag C. H. Beck München 1986. ISBN 3 406 31712 X. 752 s. DM 98,-.

Dette standardverk om straffefulbyrdelsen foreligger nå i en ny utgave, som er ført a jour til juli 1986. Særlig 2 lovendringer er viet spesiell oppmerksomhet: for det første den såkalte »Sozialtherapeutische Anstalt«, som er blitt en spesielt fulbyrdelsestyp i straffefulbyrdelsesloven (§§ 123-126). For det andre har den medisinske tvangsernæring, som ved forskjellige hungerstreikaksjoner av Baader-Meinhof fanger har ført til heftige politiske diskusjoner, fått i § 101 en ny løsning, som baserer seg i hovedparten på den frie viljeavgjørelsen av fangen selv.

Knut Papendorf

Dreher/Tröndle: Strafgesetzbuch. Kurzkommentar. 43: Auflage. Verlag C. H. Beck München 1986. ISBN 3 406 31604 2. 1878 s. DM 94,-.

Denne kommentaren for praktikerne domer, advokat, etc. - viser store forandringer til den siste utgaven; et resultat av at lovteksten imellom tiden har blitt forandret på 60 (!) områder. Viktigste i denne sammenheng er de følgende endringer:

- utvidelse av løslatelse på prøvetid, som gjelder fra 1.5.86
- lovendringer om økonomisk kriminalitet med en hel del nye straffebestemmelser, som gjelder fra 1.8.86
- strafferettslige forfølgning av den såkalte »Auschwitz-Lüge«. Med dette er det mulig å straffe neonazister, som nekter sannhet av holocaust under naziregimet.

Knut Papendorf

Perspectives in Criminal Law, Essays in Honour of John L. J. Edwards, 349 sider. ISBN 0-88804-025-3. Canada Law Book Inc., 1984. Edited by Anthony N. Doob and Edward L. Greenspan.

Bogen er et festskrift tilegnet John Edwards, der i 1963 stiftede Centre of Criminology, der er tilknyttet universitetet i Toronto. Bogen inneholder udover en introduktion af de to redaktø-

rer, dels en artikel af John Edwards selv om centerets opståen, dels 14 forskellige artikler af såvel juridisk, kriminologisk som sociologisk art. Nogle af artiklerne tager specielt sigte på canadiske forhold, f. eks. D. G. T. Williams: »The Principle of Beatty v. Gilbanks« og Richard G. Fox: »The Treatment of Juveniles in Canadian Criminal Law«. De fleste af artiklerne har imidlertid et bredere sigte og er ganske tankevækkende efter min mening. Der behandles så forskellige emner som voldstolerance før og nu, forsvarerens rolle, våbenloves præventive effekt, kontrolteorier og organisationer som såvel lovovertrædere som ofre for kriminalitet.

Sysette Vinding Kruse

København

Torsten Kimpel: Leichensachen und Leichenöffnung. (Forschungsreihe Kriminalwissenschaften Bd. 9. udg. Friedrich Geerds). Lübeck, Verlag Schmidt Römhild, 1986. (ISBN-3-7950-0908-1). 305 pp. 98 DM.

Bag denne unægtelig makabre titel gemmer sig en uhyre grundig 35 sider litteraturfortegnelse og 1864 fodnoter - samt, såvidt den inden for retsmedicin usagkyndige anmelder kan bedømme, dækkende fremstilling af et emne, der for den praktiske kriminalist og retsmediciner er af stor betydning, men som i dansk juridisk litteratur næsten ikke er behandlet jfr. Søndergaards bibliografier.

Efter en historisk indledning tilbage til Oldtiden (en læge fastslog, at ved mordet på Cæsar var det andet af 23 dolkestød dødsårsagen!) og en nok nødvendig, men for den danske læser mindre interessant fremstilling af gældende ret - frem for alt har vi ingen paralleller til kompetenceafgrænsningsproblemerne mellem Bund og Länder - følger værkets længste og bedste del, en kolossalt detaljrig gennemgang af døds måder, drabsmetoder, retsmedicinske spor og kendetegn m.v., herunder mange nyttige advarsler om potentielle fejkilder for diagnosen samt om tidligere antagne, men ej længere gangbare tommelfingerregler. Opregningen illustreres af mangfoldige sager fra det praktiske retsliv f. eks. fra pag. 130: En kvinde kvalte sin ægtemand med en ledning og masserede derpå halsen med kosmetikcrème, inden parrets to sønner kastede liget i en skovsø; ved massagen og det døgnlange ophold i vandet forsvandt strangulations-sporene helt.

Værkets sidste del foreslår de lege ferenda reformer, der umiddelbart synes nyttige: Afskaffelse af det formelle ligsyn, afskaffelse af reglen om statsadvokatens obligatoriske tilstedeværelse ved obduktionen, indførelse af tvungen obduktion efter dødsfald i fængsler - for Danmarks vedkommende indført 1976, dog ej hvis politi og embedslæge i enighed finder naturlig død åbenbar - og af udvidet adgang til obduktion efter dødsfald i udlandet efter ligets tilbageførelse til Tyskland.

I slutningen nævner forf., at den tilsyneladende så fine opklaringsprocent i drabssager, mere end 90%, kun dækker de kriminalpolitiet bekendte tilfælde, men at mørketallet for unaturlig død må være »nicht unerheblich« set i sammenhæng med, at kun 3% af alle dødsfald undersøges administrativt. Det giver stof til eftertanke!

Peter Garde,

Hillerød Kriminalret

Stephen E. Brown & John H. Curtis: Fundamentals of Criminal Justice Research. Pilgrimage. A Division of Anderson Publishing Co. Cincinnati Ohio. Criminal Justice Studies 1987. 132 sider.

Her er tale om en båd i format og indhold lille, nem bog. Den er beregnet til at være en første vejledning og lærebog i forskningsmetode og forskningsteknik for kriminologistuderende, men kan også med udbytte bruges af andre.

Læseren får kort, lettilgængelig og nyttig instruktion i, hvordan man kommer i gang med et forskningsprojekt, indsamling og analyse af data, brug af computer og projektafslutning, herunder publicering eller fremlæggelse (skriftligt og mundtligt) af forskningsresultaterne.

Afsnittet om computeren som værktøj er nok det afsnit, der har sværest ved at stå alene, men giver dog nogle gode råd og anvisninger.

Mere erfarne forskere, som lejlighedsvis har brug for at friske deres bernelærdom op og f. eks. slå nogle almindelige testformler efter, kan også bruge denne bog; men dertil savner man et lille appendix med tabeller over Ki-kvadrat-fordelingen, t-fordelinger m.m.

Det er således nødvendigt for at få det fulde udbytte af bogen, at læseren råder over brugermanualer til forskellige software-pakker og har adgang til en eller anden gængs håndbog i statistik.

Preben Wolf
København

Kommentar zum Strafgesetzbuch, Bd. 3: §§ 80-145d; in Lfg/d. Autoren: Hans-Jörg Albrecht ... (Reihe Alternativkommentare), Herman Luchterhand Verlag, Neuwied und Darmstadt, 1986, ISBN 3-472-07039-0, s. XV + 656. DM 128.

In dubio pro libertate er det overordnede princip for en ny samlet kommentar i fem bind til den tyske straffelov StGB, hvoraf nu bind 3 er udkommet.

Kommentaren udkommer i Reihe Alternativkommentare og forfatterne ser det som deres mål, efter de store strafferetsreformer i Tyskland i et kommentarværk at vurdere, om reformerne slår igennem i praksis og videre at medvirke til, at reformerne virkeliggøres. Til dette formål er værket ikke blot dogmatisk textudlægning, men et forsøg på under inddragelse af socialvidenskabelige og navnlig kriminologiske aspekter at leve op til et krav om orientering i retning af frihedsværdier og kravet om en socialstat.

Bind 3, der er det eneste bind, der udkommer samlet (de øvrige forventes i hæfter) vedrører StGB §§ 80-145d, forbrydelser mod freden, højforræderi og angreb mod den demokratiske retsstat, forbrydelser mod statens sikkerhed, udenlandske stater, forfatningsorganerne, mod forsvaret, den offentlige myndighed og forbrydelser mod den offentlige orden.

Dette bind indeholder i en tid, hvor politisk terrorisme, stigende politisk protest og fremkomsten af mere usædvanlige demonstrationsformer til stadighed vækker til debat, interessante og ikke uvæsentlige bidrag til ens overvejelser, uanset om disse er af advokerende eller mere retspolitisk karakter.

Kommentarerne til § 125 om Landfriedensbruch indeholder (s. 389 ff) ca. 2½ side begrundelse for, hvorfor den i stk. 2 indeholdte kriminalisering (fra 1985) af bl.a. medbringelse af

»Schutzwaffen« (»beskyttelsesvåben« et i sig selv tankevækkende begreb) og formumning i forbindelse med såkaldte ufredelige demonstrationer m.v. er forfatningsstridig, men der savnes en orientering eller antydning af, hvorfor lovgiver har fundet nykriminaliseringen i overensstemmelse med forfatningen.

104 sider – indledt med 16 sider litteraturhenvisninger – er helliget § 142 – flugt fra færdselsuheld – en paragraf, der ikke handler om ydelse af bistand i forbindelse med uheld, men alene det forhold, at man ikke på rette vis giver sig til kende.

Alle afsnit er opbygget med stram systematik, der gør bogen overskuelig og praktisk at arbejde med.

Lars Munk Plum
København

S. Jones: Policewomen and equality. Formal Policy v Informal Practice? The Macmillan Press 1986.

När England fick sin jämställdhetslag år 1975 kom den – trots motstånd från polisorganisationerna – även att omfatta polisen. Författaren har ett antal år efter lagens tillkomst sökt utvärdera hur lagen har påverkat kvinnliga polisers ställning och arbetsförhållanden. Förutom en noggrann översikt av jämställdhetslagens innebörd ger boken också en bra bild av polisrollen och dess speciella problem särskilt ut jämställdhetsperspektiv.

Jones' resultat grundar sig på sammanställning av statistiska uppgifter från hela England samt främst intervju- och enkätdata från ett medelstort engelskt distrikt, som i boken förblir anonymt. Direkta jämförelser mellan hennes resultat och data från nordiska länder är svåra att göra då England fortfarande saknar en statlig polisorganisation. I stor utsträckning överensstämmer dock data, som påvisar jämställdhetslagens svårigheter att påverka polisssystemet, med data i min doktoravhandling (Cedermark Hedberg: *Kvinnor och Män i Polisutbildning*, Stockholm 1985).

I Jones' bok framträder tydligt den auktoritära mansdominerade strukturen hos polisssystemet. Kvinnorna i den engelska poliskåren har tidigare haft en egen organisation med särskilda arbetsuppgifter, som har gällt ärenden där kvinnor och barn varit i fokus. De har varit befriade från allmän yttre tjänst och således även från skiftarbete under natt, men också haft en lägre lönesättning. När jämställdhetslagen krävde att denna organisation upphörde och kvinnor och män skulle utföra samma polisiära arbetsuppgifter ledde detta till reaktioner inte bara från manliga poliser utan även från en stor del av dessa s k »traditionella« kvinnliga poliser, som såg sin expertroll utplånas. Däremot hälsades lagen med tillfredsställelse av senare anställda kvinnliga poliser.

Rekrytering och urval till polisyrket behandlas utförligt i boken. Ett förhållande som intresserar en nordisk läsare är Englands rekrytering till *hela* poliskarriären. Ingen kan bli polischef utan att ha gått den långa vägen från vanlig polisutbildning via uniformerat polisarbete till högre tjänster inom polisorganisationen. Detta medför att man i det primära urvalsarbetet skall täcka såväl obefordrade poliser som högre chefer. Vid en nyligen hållen diskussion inom svenska rikspolisstyrelsen med besökare från Police Staff College Bramshill, betonade dessa med eftertryck hur överlägset de ansåg det engelska systemet vara det svenska där en grundläggande juridisk utbildning är obligatorisk för en polischefskarriär.

Andelen kvinnor i hela poliskarriären, d v s även i polischefskarriären, avgörs således i England redan vid den första rekryteringen till polis. Då bokens författare har belagt att kvinnor av flera skäl missgynnas vid detta första urval men också vid senare urval till högre tjänster förstärks effekterna. Som skäl för att man är kritiskt inställd till att rekrytera många kvinnor till polisen uppger de manliga poliserna bl a

- kvinnors oförmåga att klara av arbetsuppgifter med våldsinslag. Denna bristande förmåga anses uppkomma genom att kvinnors sämre fysiska kapacitet gör dem olämpliga för fotpatrullering och andra fysiskt krävande arbetsuppgifter, att män vill förhindra att kvinnor utsätts för obehagliga situationer, att män utsätts för risker på grund av deras »instinkt« att skydda kvinnan, att allmänheten helst vill se storväxta män i uniform, att kvinnornas avgång från yrket, främst på grund av familjebildning, gör dem oekonomiska för polissystemet samtidigt som det bekräftar att kvinnorna saknar karriärmedvetande.

Manliga polisers inflytande över proportionen kvinnor inom engelskt polisväsende samt deras karriärmöjligheter är således stora. Jämställdhetslagen har kunnat bidra till att öka andelen kvinnliga poliser bl a genom differentierade fysiska krav. Den kan dock endast marginellt påverka attityder och fördomar som gämler kvinnor i polisyrket.

Jones behandlar särskilt hur faktiska data t ex om avgång från yrket kan tolkas ur olika aspekter. Om kvinnor ej tillåts att pröva alla förekommande arbetsuppgifter så kan de ju aldrig positivt bedömas såsom lämpliga att utföra sådana i förening med att de söker högre tjänster. Ingen har ännu tagit reda på om kvinnors avgång från polisyrket för att skaffa barn kanske i betydande utsträckning styrs av det faktum att de känner sig motarbetade i poliskarriären. Flera unga kvinnliga poliser har i intervjuer bekräftat att detta kan vara fallet.

Samtidigt är det betydelsefullt vid jämförelse med nordiska förhållanden att känna till att kvinnor i samband med graviditet endast har rätt till tre månaders betald ledighet. Om de ej återinträder i tjänst inom nio månader efter barnets födelse har de lämnat polisyrket och betraktas - om de senare önskar komma tillbaka - som nya sökanden till polisyrket. Högsta inträdesålder till polisyrket är 30 år. Detta innebär, att kvinnor - på grund av sin ålder men med åtskilliga års yrkeserfarenhet - i många fall ej kan återuppta sin poliskarriär efter frånvaro för vård av barn även om viss åldersjustering kan ske.

Ett domstolsfall rörande könsdiskriminering redovisas också i boken. Bl a nämns att en kvinna förbjöds arbeta i skift med en gift manlig kollega därför att en överordnad polisman misstänkte ett förhållande mellan de båda. Denne lär ha uttalat:

»Of course, if you were a man I would not have made this decision. If you had a face like the back of a bus it would be better. But you are both attractive people«.

Den kvinnliga polisen vann målet.

Boken är intressant och lättillgänglig. Den behandlar de seriösa frågorna distanserat och sakligt. Trots att författaren redovisar ur jämställdhetssynpunkt förhållandevis negativa forskningsresultat, så diskuteras de på ett nyanserat sätt. Hon är väl medveten om att problemen är svårlösta på grund av att polisrollen är ofullständigt analyserad, och variationerna i arbetsuppgifter stora. Hon understryker också att hennes material är förhållandevis begränsat. Angående lagens införande understryker hun även de svårigheter som sammanhänger med att polisorganisationen aldrig har efterfrågat lagen och dess tillämpning, utan påtvingats den.

Jones avslutar boken med å gi anbefalinger for problemets løsende. Særskilt understreker hun viktigheten av at man på høyeste nivå utformer et policy-dokument som klart betoner hvordan jämställdhetslagstiftningen skall tillämpas inom polisen. Detta skall gälla såväl rekrytering och urval, utbildning, arbetsfördelning och befordran. På alla nivåer inom polis-systemet skall sedan dessa riktlinjer vara kända och gälla. Ansvaret för lagens tillämpning skall i varje enskilt fall åvila en av de högsta polischeferna som också skall ha ansvar för att kunskaper om jämställdhetslagen aktivt sprids.

Berikad av insiktsfullt förmedlade kunskaper om förhållandena inom det engelska polisväsendet, kan jag bara hoppas att den blir läst även av för polisverksamheten och jämställdheten ansvariga i de nordiska länderna och att man tillvaratar författarens rekommendationer.

Jones' studie motiverar en diskussion om att initiera en komparativ samnordisk utvärdering av hur jämställdhetslagen har påverkat polisorganisationerna i våra respektive länder – till nytta såväl för polisens organisation som för vårt jämställdhetsarbete.

Gunilla Cedermark Hedberg
Polishögskolan, Stockholm

Timothy S. Bynum: »Organized Crime in America: Concepts and Controversies« Criminal Justice Press. New York 1987.

Artikkelsamlingen *»Organized crime in America: Concepts and controversies«* som Timothy S. Bynum har redigert er i omfang en relativt liten bok med sine vel 140 sider. Men hvorfor ikke heller «lite, men godt» istedet for «stort og grått», særlig når man likevel lever av å lese bøker? Det er nemlig en grei fremstilling av organisert kriminalitet som her er samlet mellom to permer. Boken begynner med en presentasjon av de ulike modeller eller bilder av organisert kriminalitet, som har dominert de senere års amerikanske debatt. Deretter følger del II med en historisk oversikt, samt artikler om narkotikatrafikk, organisatoriske endringer og voldsinnslaget i organisert kriminalitet. Den tredje delen drøfter ulike strategier for kriminalitetsbekjempelse, og til slutt gis det en rekke eksempler på og analyser av denne kriminalitetens forhold til legitim næringsvirksomhet.

Samtlige forfattere er nøye med sine litteraturhenvisninger, og derfor blir da også boken en presentasjon av den sentrale forskning på området siden iallfall begynnelsen av 1930-tallet. Det første kapittel der Timothy Bynum selv redegjør for debatten om organisert kriminalitet er meget nyttig, egentlig avliver han to myter i denne omgangen. Den ene gjelder myten om en etnisk homogen og monolittisk Mafia som kontrollerer det meste som er verdt å ha kontroll med i slike sammenheng, det andre gjelder en nyere myte om at det omtrent ikke finnes organisert kriminalitet. Denne kriminaliteten finnes så avgjort, men altså mere som en rekke ulike konkurrerende syndikat eller entrepriser med forskjellig levetid og økonomisk suksess.

Humbert Nelli tar opp den organiserte kriminalitetens historie, som han følger tilbake til 1860-tallet. «Gangsterne» fantes altså også før alkoholforbudet i mellomkrigstiden, men de fikk langt større muligheter med forbudet, noe de også visste å benytte seg av. Og da forbudstiden rant ut i sanden, ble det investert i alternative «foretak», omtrent som når skipsfartskapitalen har forlatt sjøen og investert i landfaste foretak.

Kapitlene om ulike »commissions« forsøk på å bekjempe organisert kriminalitet går sentralt inn i generelle kontrollkrimnologiske problemstillinger. Stort sett har det vært meget få positive erfaringer man har kunnet oppsummere. Dels har det sviktet allerede i lovgivningsprosessen. Næringslivets lobby har motarbeidet anti-gangsterlover når lovforslagene har hatt en slik karakter at de også kunne tenkes brukt mot det øvrige legitime næringsliv, og politikerne har satt seg imot ytterligere fullmakter mht. overvåkning av frykt for at de selv kunne bli kontrollert med hjemmel i de samme fullmakter. Hva selve kontrollen angår, har det generelt vist seg ganske fåfengt å konsentrere seg om ledende gangsterstørrelser, »arveprinsene« har vært mange.

I del IV om forholdet mellom organisert kriminalitet og legitim business, vil jeg spesielt fremheve Frank R. Scarpitti og Alan A. Blocks kapittel om organiserte kriminelles samarbeid med den forensende industri. På grunn av den smule inkonsekvens som ligger i at det er tillatt å produsere så mange miljøfiendtlige gifter, og kun forbudt å »dumpe dem hvorsomheist« har det oppstått et nytt og meget rentabelt svartemarked. Næringsdrivende og gangstere tjener for muer på ulovlig dumping av miljøgifter, til ubotelig skade for generasjoner fremover. Jeg synes – ut fra min interesse for økonomisk kriminalitet i sin alminnelighet, at dette kanskje er bokens viktigste kapittel nettopp på grunn av de nye perspektivene som reises. Bokens siste kapittel, som av en eller annen uforståelig grunn har havnet under avsnittet »Organized crime Involvement in legitimate business« er derimot et antikklimaks. Forfatterne Merry Morash og Donna Hale har lagt mye arbeid og kvantitativ innsats i å finne ut at amerikansk presse er mere opptatt av personaspektet enn organisasjonsaspektet ved organisert kriminalitet. »Old news«, repetert på en heller omstendelig måte etter mitt skjønn.

Generelt savner jeg dessuten en mere inngående drøftelse av korrupsjonens rolle i forbindelse med organisert kriminalitet. Men disse kritiske merknader til tross: Sett under ett er det en bok man har nytte av. Den er oversiktlig i formen, og ikke minst nyttig som en innføringsbok for de som ønsker å spesialisere seg ytterligere innen dette feltet.

Per Ole Johansen
Universitetet i Oslo

Sturla Falck: Rett tolk? En undersøkelse av tolker, språk, rettssikkerhetsproblemer og rollekonflikter innen politi og domstoler. Universitetsforlaget Oslo 1987. 205 s.

»Avhør hos politiet eller en rettsak får karakter av en Kafka-prosess for den som ikke forstår hva som blir sagt.« Slik åpner magister Sturla Falck sin fremstilling. I de senere år har det ofte vært pekt på hvordan juristspråket i domstolene gjør det vanskelig for en vanlig siktet å følge med i det som foregår. For den som ikke forstår og taler landets språk er tolk en nødvendighet, både for at han skal kunne oppfatte det som foregår, og for at han selv skal få frem det han ønsker å si. Politiets og domstolenes behov for tolker er blitt langt større i de senere år på grunn av den dramatiske økning i tallet av innvandrere og asylsøkere, mange av dem med ikke-europeiske språk og en kulturbakgrunn helt forskjellig fra den norske. Tolkene på politiets liste representerer 29 ulike språk, omtrent halvparten ikke-europeiske.

Tolken blir, som forf. sier, både en språklig og kulturell brobygger mellom parter med ulike bakgrunn. »Tolkene må kunne mer enn to språk. Innsikt i rettsystemets oppbygning og virkemåte kan være nødvendig, og kunnskaper om kulturelle forhold er sentralt for å kunne fortolke meningsinnholdet i budskapet.« Mulighetene for misforståelser er store, og det er som regel

ingen som kan kontrollere oversettelsen. Tolken får derfor en nøkkelrolle. De fleste tolkene som er i bruk, er selv innvandrere, har virksomheten som tolk bare som deltidsyrke, og bare noen få av dem har noen formell utdanninge for yrket. Hovedvekten i undersøkelsen er lagt på tolkevirksomhet for politi og domstoler, men meget av det som er sagt, gjelder nok også for tolking innenfor sosial – og helsevesen.

Falck bygger foruten på generell litteratur om språklig kommunikasjon og tolking på intervjuer med tolker som har arbeidet for politi og rettsapparat, og med de andre aktører på samme arena: politi, aktører, advokater, dommere og utlendinger. Han får derved ikke bare tolkenes syn på deres egen rolle, men også de andre aktørenes opplevelse av tolken og det problematiske i situasjonen. Han gir en instruktiv fremstilling av de misforståelser som kan oppstå ved bruk av tolk, og enda mer ved *ikke* å bruke tolk i tilfelle hvor det blir funnet unødvendig fordi den avhørte så noenlunde kan norsk (eller engelsk). For rettens vedkommende gir domstolslovens § 135 regler om bruk av tolk, men tilsvarende regler finnes ikke for politiet (fremmedpolitiet og kriminalpolitiet). Her har man bare det generelle prinsipp i forvaltningsloven om at forvaltningsorganet skal påse at saken er så godt opplyst som mulig før vedtak treffes. At den avhørte selv ikke forlanger tolk, mener Falck ikke er meget å bygge på. Han kan overvurdere sine egne språkkunnskaper, eller han kan – kanskje ut fra erfaringer fra sitt eget hjemland – være redd for å gjøre vanskeligheter for politiet. Å nøye seg med at vedkommende har med en venn eller slektning som kan norsk, blir betegnet som en nødløsning.

Tolkens oppgave er ikke å oversette ord for ord, men å få meningsinnholdet frem. Enhver som har hatt med oversettelse å gjøre, vet hvor vanskelig det kan være å finne treffende uttrykk på et annet språk, selv om man har god tid og behersker begge språk fullstendig. For den som tolker for retten eller politiet er vanskelighetene meget større. Tolkingen skal skje raskt, og forklaringene som skal tolkes, kan være uklare eller tvetydige. Utenomsnakk eller detaljer som tolken oppfatter som uvesentlige, vil han gjerne utelate eller korte ned i gjengivelsen. Dette medfører at tolkens personlige innstillinger og oppfatninger får betydning. I prinsippet skal hans tolkevirksomhet utføres objektivt, men han vil ofte føle et press fra en landsmann i vanskeligheter om å være hans hjelper. Det er rimelig å tenke seg at det ikke er lett for tolken å motstå dette forventningspresset, særlig når han selv er sterkt knyttet til det innvandremiljø som den avhørte hører til. Forf.s intervjuundersøkelser bekrefter denne antakelse. De mange sitater av uttalelser av tolker og andre intervjupersoner bidrar til å gi liv over fremstillingen, men kunne uten skade ha vært skåret atskillig ned.

Falck betrakter svakhetene ved tolkevirksomheten i dag som et vesentlig rettssikkerhetsproblem, og i et avsluttende kapittel drøfter han forskjellige muligheter for forbedring: Utvidet utdanningstilbud for tolker, en økonomisk sikrere stilling for tolkene, teknisk utstyr for simultantolking, opplæring av politi, dommere, advokater i avhør ved tolk, og bruk av to tolker på samme måte som man som hovedregel skal ha to sakkynndige. Det siste anser han som kanskje den viktigste endringen, og den mest nærliggende. Av økonomiske og tidsmessige grunner er det nok langt frem før man kan regne med å få disse ideelle fordringer oppfylt.

Johs. Andenæs
Oslo

Eva-Martalena Carus-Cieslik & Gisela Ross: Gewalt – Ursachen, Erscheinungsformen und auswirkungen aggressiven Verhaltens. Informationszentrum Sozialwissenschaften, Bonn. 143 s., ISBN 3-8206-0039-6.

Bogen er en oversigt over tysk litteratur og forskningsprojekter for årene 1982-84, der relaterer sig til emnet vold. Oplysningerne er hentet fra to registre over tysksproget socialvidenskabelig litteratur (SOLIS) og tysksprogede forskningsprojekter indenfor samme område (FORIS).

Angivelserne er grupperet i de nedenfor understregede temaer. Rammen er social-videnskabelig, og ikke snævert kriminologisk. Måske derfor handler de teoretiske angivelser mest om aggressions-teorier. Angivelserne om børn og unge i *skole- og boligmiljø* handler ligeledes lige så meget om konsekvenser af vold i opdragelsen/opvæksten, som de handler om børns vold i skolen. Det er vel en meget sund indfaldsvinkel. Under emnet *familie* optræder hovedsageligt artikler fra henholdsvis en tysk og en østrigsk bog om børnemishandling. Forskningsprojekterne handler derimod også om vold i ægteskabet/hustruvold. Under emnet *Radikalismus* findes angivelser både om husbesættelse og højre-ekstremister/ny-nazister. Under emnet *medier* omtales en schweizisk artikel om sammenhængen mellem kriminalitetsangst og pressens omtale af (volds-)kriminalitet. I øvrigt angivelser om video/fjernsynsvold.

Udover sin værdi som register giver bogen (formentlig) et indtryk af, hvad der i relation til emnet vold forskes i – og dermed hvad der opfattes som samfundsmæssige problemer indenfor det socialvidenskabelige område i de tysksprogede lande (DDR, BRD, Østrig og Schweiz).

F. eks. er emnet fodboldfans' (voldelige) adfærd genstand for adskillige forskningsprojekter, hvad jeg ikke har indtryk af, at det er i de nordiske lande.

Bogen er udkommet i 1986, dvs. to år efter den omhandlede periodes afslutning, hvilket kan undre, da den tydeligt består af udskrifter fra edb-registre.

Leise Døltner
Københavns Universitet